

Inspektion av Polismyndigheten i Kalmar län, arresten i Kalmar, den 16 april 2013

Inledning

På uppdrag av chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura genomförde tillförordnade enhetschefen Gunilla Bergerén samt föredragandena Karl Lorentzon och Lars Olsson den 16 april 2013 en inspektion av Polismyndigheten i Kalmar län, arresten i Kalmar. Inspektionen var inte anmäld i förväg.

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (national preventive mechanism, NPM) enligt det fakultativa (frivilliga) protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes med att verksamheten presenterades av teamchefen tillika arrestföreståndaren Jan Bergqvist. Därefter förevisades arrestlokalerna och samtal fördes med intagna och personal samt länsvakthavande befälet Eva Jirhall. En översiktlig granskning av arrestblad, omhändertagandeblad och tillsynsblad gjordes. Inspektionen avslutades med en genomgång av iakttagelserna med Jan Bergqvist.

Iakttagelser m.m.

Organisation m.m.

Polishuset i Kalmar öppnades vid årsskiftet 2008/2009. I arresten finns sammanlagt 14 celler: nio anhållningsceller samt fem tillnyktringsceller. Vid inspektionen var två personer intagna i arresten.

Upptagningsområdet för arresten är Kalmar och Nybro kommuner samt Öland. Polisarresten i Borgholm öppnas tillfälligt vid midsommarhelgen. Det är sällsynt med dubbelbeläggning av celler men det har förekommit. Mat hämtas från anstalten i Kalmar.

Det framgick vid inspektionen att ansvaret för förmansprövning av omhändertaganden, prövning av andra frihetsberövanden och hanteringen av frihetsberövade dygnet runt åvilar länsvakthavande befäl i Kalmar. I Polismyndigheternas i Kalmar och Kronobergs län tjänsteföreskrift Hantering av frihetsberövade personer och förmansprövning m.m. (2011:7, gällande från 2011-05-03) beskrivs emellertid en annan ordning. Enligt tjänsteföreskriften har inre befäl ansvar för förmansprövning av omhändertaganden och prövning av frihetsberövanden enligt rättegångsbalken och är huvudsakligt ansvarig för hanteringen av frihetsberövade. Undantaget är s.k. lågfrekvent tid, mellan kl. 22.30 och 06.30 söndag till torsdag, då länsvakthavande befäl pekats ut som ansvarig för frihetsberövade och förmansprövning i Kalmar län.

Bemanning och bemötande

Arresten bemannas av civilanställda arrestvakter. Sedan hösten 2012 är alltid två vakter i tjänst. Om det inte finns någon intagen i arresten hänvisas arrestvakterna till andra sysslor. Sammanlagt tjänstgör elva stycken arrestvakter, varav två kvinnor.

Enligt polisen har de flesta arrestvakterna tjänstgjort vid det bolag som tidigare hyrdes in som arrestvakter. Det finns ingen särskild instruktion för arrestvakterna om deras ansvar och arbetsuppgifter. I arrestvakttrummet finns ett internt utbildningsmaterial i form av en utskriven powerpointpresentation där bl.a. författningar och arbetsrutiner presenteras i punktform. Den ska enligt polisen förstås som ett ramverk för den introduktionsutbildning vakterna genomgår där djupare resonemang förs. Innan en ny arrestvakt påbörjar sin tjänstgöring får han eller hon gå bredvid rutinerade arrestvakter i tre arbetspass.

Enligt personal tillåts intagna röka tre gånger om dagen på arrestens rastgård. Det finns tillgång till bjudcigarretter för intagna som inte har egna cigarretter, däremot inte nikotinplåster. Intagna under 18 år tillåts inte röka även om de skulle ha egna cigarretter.

I arresten finns två vita gummibatonger. En av arrestvakterna i tjänst vid inspektionen var utbildad i handhavande av batongen. Det framkom inga uppgifter om att batongerna någon gång kommit till användning.

Intagna kommunicerar med vakten med hjälp av ett elektroniskt internkommunikationssystem. Det framkom att endast en intagen åt gången kan samtala med arrestvakt genom systemet. Intagna som ringer på placeras inte i en automatisk kö. Det tänds inte heller någon lampa som visar på att en intagen sökt kontakt med vakterna. En intagen som konstant försöker påkalla uppmärksamhet kan därför i praktiken blockera andra intagna från att kommunicera med arrestvakterna.

Det framkom inga uppgifter om kränkande behandling eller dåligt bemötande i samtal med intagen.

Insättning i arrest och förmansprövning

Förmansprövning och prövning av frihetsberövanden görs av länsvakthavande befäl. Länsvakthavande befäl gör prövningen via telefon och med hjälp av en övervakningskamera uppsatt i arresten. Anledningen till denna ordning är att läns-kommunikationscentralen, där länsvakthavande befäl har sin arbetsplats, är belägen på en annan våning i en annan del av polishuset än arresten. Att fysiskt förflytta sig till arrestlokalerna skulle enligt polisen ta flera minuter för länsvakthavande befäl och därmed inkräkta på dennes övriga arbetsuppgifter.

Enligt personal kan det dröja innan det går att få kontakt med länsvakthavande befäl för att pröva frihetsberövanden och en intagen kan bli sittande på bänk en tid. Vid granskning av klockslagen på omhändertagandeblad och tillsynsblad från frihetsberövanden under åren 2012 och 2013 framkom att det förekommit flera fall av att personer satts in i cell några minuter innan förmansprövningen av omhändertagandet ägt rum. Att det förekommer bekräftades vid samtal med länsvakthavande befäl.

Patrullen som frihetsberövat den person som ska sättas in i arresten gör inskrivningen. Arrestvakterna utför vanligen avvisiteringen. Om den frihetsberövade är kvinna och kvinnlig arrestvakt inte är i tjänst tillkallas vanligen en kvinnlig polis. En intagen som anhålls byter om till häkteskläder. Inför häktningsförhandling får den intagne byta om till civila kläder.

Information om rättigheter

Gripna och anhållna får en kopia av Rikspolisstyrelsens och Riksåklagarens informationsblad om rättigheter (Information till dig som är misstänkt för brott och därför har berövats friheten). Enligt tjänsteföreskriften Hantering av frihetsberövade personer och förmansprövning m.m. ska bladet delges den intagne och åtgärden dokumenteras i DurTvå/Tvång-systemet. Det finns även en särskild stämpel som kan stämpas på tillsynsbladen för att visa att en intagen fått informationsbladet av arrestvakten. I samtal med personal och vid en översiktlig granskning av tillsynsblad framkom att stämpeln inte alltid används för att dokumentera överlämnande av informationsbladet.

Enligt tjänsteföreskriften ska inre befäl eller åklagare pröva frågor om underrättelse till anhöriga eller närstående kan ske vid frihetsberövande pga. misstanke om brott. Det tydliggörs även i tjänsteföreskriften att andra frihetsberövade (frihetsberövade under rättegångsbalken som inte är misstänkta för brott och omhändertagna enligt polislagen eller som på annan grund är skyldiga att stanna kvar hos polisen) ska ges möjlighet att underrätta anhöriga eller annan närstående. Enligt tjänsteföreskriften vilar ansvaret för dessa underrättelser på inre befäl. Det gick inte att klargöra vid inspektionen hur förfarandet för underrättelse av anhöriga i praktiken går till eller hur detta dokumenteras.

I samtal med intagen framkom att han fått informationsbladet om rättigheter och informerats om att det fanns en rastgård. Han hade frågat om han fick ringa

anhöriga och fått beskedet att polisen skulle underrätta dessa. Han hade inte fått tandborste. Han hade fått tillgång till tidningar och böcker efter att själv ha frågat efter något att läsa.

Lokaler och materiella förhållanden

I arrestlokalerna finns två rum som är märkta ”väntarrest”. Rummen har emellertid aldrig tagits i bruk för förvar av intagna då de från polismyndighetens sida anses olämpliga för sitt syfte. Bl.a. saknas golvbrunnar i rummen.

Cellerna förefaller vara välstädade. Enligt polisen har några av tillnyktringscellerna problem med doft och används därför i mindre utsträckning än andra celler.

Anhållningsceller är utrustade med toalett som är låst men kan öppnas av arrestvakt utanför cellen. Vanligen får intagna i anhållningsceller använda toalett i korridoren. Vid behov ringer den intagne på arrestvakt som eskorterar den intagne till och från toaletten.

Det finns övervakningskameror i arrestlokalerna, dock inte i celler eller i förhørsrum.

Möjlighet till daglig utomhusvistelse

Arresten har en liten rastgård. Rastgården har ett flätat stängsel till tak och omges av ca tre meter höga betongväggar vilket gör att ljusinflödet är begränsat. Det finns skydd för regn samt en bänk.

Tillsyn och självmordspreventivt arbete

Enligt polismyndighetens tjänsteföreskrift är arrestvakterna, eller polis som fått i uppdrag att utöva tillsyn, ansvariga för tillsynen av frihetsberövad.

Vid granskning av tillsynsblad och vid diskussion med arrestvakterna framkom att några särskilda anteckningar oftast inte görs på tillsynsblad i samband med den regelbundna tillsynen av personer som är omhändertagna enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB). Tillsynsbladen hade i många fall inga anteckningar överhuvudtaget förutom klockslag och signatur. I det fall det fanns en anteckning gällde denna oftast saker som toalettbesök eller rastning. I de flesta av de nära 30 polisarrester som inspekterats av JO sedan hösten 2011 brukar det noteras på tillsynsblad om den intagne sover, pratar etc. vid tidpunkten när tillsynen genomfördes. På några tillsynsblad hade felskrivningar korrigerats med hjälp av korrigeringsfärg.

Det framkom motstridiga uppgifter om hur en arrestvakt bör agera i en situation när en intagen inte visar livstecken. En beskrivning från personal var att rutinen är att i sådant fall kontakta länsvakthavande befäl. En annan beskrivning var att arrestvakten i sådant fall med sin kollega i första hand öppnar dörren och går in i cellen.

En intagen begick självmord genom hängning i sin cell år 2009, kort efter det att arrestlokalerna tagits i bruk. Enligt polisen fanns det i den färdiga cellmodulen som

installerades en springa i toalettdörren som gjorde det möjligt att använda toalettdörren som fästpunkt för en snara. Toalettdörrarna har därefter byggts om för att säkerställa att liknande situationer inte uppstår igen.

Hälso- och sjukvård

Om en intagen uppvisar eller säger sig uppleva sjukdomssymtom kontaktar arrestvakten länsvakthavande befäl som i sin tur, i första hand, skickar en polispatrull till arresten för att kontrollera den intagnes tillstånd. Därefter avgörs om den intagne ska tas till sjukhus eller läkare tillkallas.

Enligt tjänsteföreskriften för hanteringen av frihetsberövade ska vissa läkemedel i tablettform krossas och blandas med vatten innan de ges till den intagne.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för iakttagelserna från inspektionen.

Polismyndigheten anförde bl.a. att insättning i arrest av en omhändertagen innan förmansprövning ägt rum inte får ske. Vidare betonar man i utbildning och instruktioner för arrestvakter värdegrunden och försöker tydliggöra vad som är rättigheter och vad som är extra åtgärder för den intagnes välbefinnande.

Beträffande internkommunikation från cellen avser man att inrätta ett system som tillåter en tillfällig blockering på femton minuter av internkommunikationssystemet till en cell där en intagen t.ex. okynnesanvänder systemet. I sådana undantagsfall skulle den intagne tillses särskilt. Batonger har man i arresten av gammal hävd.

Vid protokollet

Lars Olsson

Justeras den

Gunilla Bergerén

Efter inspektionen har Polismyndigheten i Kalmar län genom arrestföreståndaren Jan Bergqvist informerat om åtgärder som vidtagits efter inspektionen.

På bladet med "Information till dig som är misstänkt för brott och som därför har berövats friheten" finns en punkt där det upplyses om rätten att få anhörig meddelad om frihetsberövandet. Arrestantbladet kommer att stämplas så att man kan se att informationsbladet överlämnats. Stämpeln borde räcka som dokumentation om att information om rätten att få anhörig meddelad är lämnad.

Polismyndigheten kommer att ta fram ett nytt tillsynsblad och korrigeringsfärg kommer inte att användas vid felskrivningar. Tillsyn kommer att dokumenteras noggrannare. Batonger är borttagna.

I fråga om rutinen för agerande när en frihetsberövad person till synes inte andas var det troligen fråga om ett missförstånd. Arrestvakterna går först in i cellen för eventuella livräddande åtgärder, sedan tar de kontakt med länsvakthavande befäl.

Jag har tagit del av protokollet. Vad som framgår föranleder mig att lämna följande kommentarer.

Jag ställer mig frågande till den ordning polisen i Kalmar har avseende förmansprövning av omhändertaganden. Polisen i Kalmar har valt att placera ansvarigt befäl för förmansprövning i en annan del av polishuset än arresten. Det innebär att den förmansprövning som äger rum är att jämföra med förmansprövning på distans (om bl.a. rättssäkerhetsfrågor vid förmansprövning på distans, se JO 1998/99 s. 116). Jag finner det anmärkningsvärt att myndigheten väljer denna ordning för en verksamhet som bedrivs i samma byggnad liksom att förmansprövning i en del fall synes ha ägt rum först efter det att personen satts in i arrest.

Jag noterar även att den tjänsteföreskrift som används i Polismyndigheten i Kalmar län ger en ansvarsbeskrivning för förmansprövning och hantering av frihetsberövade som inte överensstämmer med den verkliga ordningen i arresten. Jag förutsätter att polismyndigheten vidtar åtgärder för att komma tillrätta med denna diskrepans.

Det framkommer vidare att tillsynen av omhändertagna i polisarresten Kalmar ofta dokumenteras enbart genom notering av klockslag och signatur utan andra anteckningar. Att anteckna mer information på tillsynsbladet – t.ex. om den frihetsberövade personen sover, pratar etc. – gör det möjligt att i efterhand granska vad som hänt under frihetsberövandet. Anteckningarna lär även vara av vikt för övrig personal som har del i tillsynen av den frihetsberövade. Jag noterar att polismyndigheten i framtiden kommer instruera arrestvakterna att vara mera noggranna med denna dokumentation.

Vad som framkommer för övrigt föranleder för närvarande inga ytterligare uttalanden eller åtgärder från min sida.

Elisabet Fura